

نامه به سردبیر

دویست و پنجاه اصطلاح رایج در روان‌شناسی

کودکان استثنایی

دکتر احمد به‌پژوه

استاد روان‌شناسی دانشگاه تهران

اندیشه‌ورزی و اندیشیدن درباره مفاهیم و اصطلاحات علمی و برابری آنها، از وظایف سترگ و همیشگی اهل علم و نظر است که بر عهده همه اندیشمندان، استادان و مترجمان می‌باشد. از این رو، همواره باید با همفکری، همدلی، همکاری و هماهنگی در این راستا قدم برداشت تا به سهولت بتوان از زبان به عنوان وسیله‌ای در خدمت تفکر و ابزاری برای انتقال اندیشه‌ها و یافته‌ها سود جست. شایان ذکر است که، در این مسیر از حفظ اصالت معنا و محتوا که هدف اصلی زبان به عنوان وسیله‌ای برای انتقال مفاهیم است، نباید غافل شد و به دام سلیقه‌ها و گرداب‌های شخصی و مقاومت‌های روانی افتاد.

در سال‌های اخیر به علت عدم توجه جدی، رسمی و سازمان یافته به امر واژه‌گزینی و معادل‌یابی، ناتوانی علمی برخی از مترجمان، ناهماهنگی روش‌ها و ناهمگونی برابرنهاده‌ها، فضایی آشفته و گیج‌کننده از نظر علمی و فرهنگی ایجاد شده است. اگرچه در قلمرو روان‌شناسی و علوم تربیتی به برخی از تلاش‌های ارزنده، مانند تلاش‌های مرحوم دکتر علی اکبر سیاسی و مرحوم دکتر محمود صناعی باید اشاره‌ای ستایش‌آمیز داشت.

خالی از لطف نیست به این نکته اشاره شود که در سال‌های اخیر برخی از مترجمان غیرمتخصص در علوم انسانی، به‌ویژه در روان‌شناسی به این آشفتگی فرهنگی دامن زده‌اند و اذهان دانشجویان را بیش از پیش آشفته ساخته و آنها را دچار سردرگمی کرده‌اند. برای اثبات این امر توصیه می‌شود به کتاب "فرهنگ اصطلاحات فلسفه و علوم اجتماعی" که در دو جلد توسط خانم ماری بریجانیان گردآوری و تدوین شده است، مراجعه کنید. در کتاب یاد شده ملاحظه می‌شود هر یک از مترجمان برابر یک مفهوم واحد، معادل‌ها یا برابرنهاده‌های گوناگون قرار داده‌اند. برای نمونه به واژگان زیر نگاه کنید.

جهان معاصر با انفجار دانش و انتشارات روبروست و پیشرفت‌های علمی، شتابی برق‌آسا به خود گرفته است و هر روز شاهد شکل‌گیری رشته علمی جدیدی در عرصه دانش بشری هستیم. شایان ذکر است که واژگان و اصطلاحات هر علمی ارکان اصلی آن علم به شمار می‌آیند و وجود اصطلاحات علمی به هیچ روی امر تازه‌ای نیست و همه دانش‌ها در سراسر قرون و اعصار، اصطلاحات ویژه خود را داشته‌اند و امروز نیز چنین است. از این رو، اهمیت و ضرورت شناخت واژگان و اصطلاحات علمی بر هیچ کس پوشیده نیست و بدون دسترسی به آنها نمی‌توان آن علم را شناخت، فهمید و ارتباط علمی برقرار کرد. جای شگفتی نیست که سخن عالمانه ارسطو که گفت: "اگر می‌خواهید با من سخن بگویید مفاهیم و اصطلاحات خود را تعریف کنید" هنوز از اهمیت خاصی برخوردار است و بدون آشنایی به مفاهیم و اصطلاحات نمی‌توان در قلمرو دانش خاصی به تبادل فکر و تفهیم و تفاهم پرداخت. هر علمی اصطلاحات و مفاهیم خاص خود را دارد که در غالب موارد در فرهنگ‌های عمومی یافت نمی‌شود و باید به فرهنگ‌های تخصصی مراجعه کرد. اما مشکلی که در حال حاضر نویسندگان، مترجمان و دانشجویان با آن روبرو هستند، امر گزینش واژه‌ها و برابرنهاده‌های فارسی برای اصطلاحات و مفاهیم علمی گوناگون است.

Achievement	تعداد ۱۰ برابرنهاده گزارش شده است.	برای واژه
Adaptation	تعداد ۱۱ برابرنهاده گزارش شده است.	برای واژه
Animism	تعداد ۱۴ برابرنهاده گزارش شده است.	برای واژه
Approach	تعداد ۱۶ برابرنهاده گزارش شده است.	برای واژه
Assimilation	تعداد ۱۶ برابرنهاده گزارش شده است.	برای واژه
Attitude	تعداد ۲۱ برابرنهاده گزارش شده است.	برای واژه
Characteristic	تعداد ۱۹ برابرنهاده گزارش شده است.	برای واژه
Communication	تعداد ۲۵ برابرنهاده گزارش شده است.	برای واژه

Concept	تعداد ۱۱ برابر نهاده گزارش شده است.	برای واژه
Conflict	تعداد ۱۳ برابر نهاده گزارش شده است.	برای واژه
Interaction	تعداد ۱۸ برابر نهاده گزارش شده است.	برای واژه
Process	تعداد ۱۹ برابر نهاده گزارش شده است.	برای واژه

۱. در گزینش معادل‌ها سعی شده است به معنا و مفهوم واقعی واژه و ریشه اصطلاح توجه خاص شود.

۲. در گزینش معادل‌ها سعی شده است صرفاً متأثر از شکل ظاهری واژه نبوده و به شکل قالبی و کلیشه‌ای عمل نشود.

۳. در گزینش معادل‌ها سعی شده است صراحت و دقت علمی، اختصار (اقتصاد کلام) و زیبایی ظاهری رعایت شود.

۴. در گزینش معادل‌ها سعی شده است به آشفتگی و تشتت موجود دامن زده نشود و تا جایی که مقدور بوده برای یافتن معادل مناسب به "وفاق اهل نظر" توجه شود.

۵. در گزینش معادل‌ها سعی شده است به فرهنگ‌ها و واژه‌نامه‌های موجود مراجعه شود که مشخصات برخی از آنها در کتاب‌نامه فرهنگ توصیفی کودکان استثنایی ذکر شده است.

۶. در گزینش معادل‌ها سعی شده تا آنجا که امکان داشته است یک برابر نهاده به صورت تکراری و مترادف بکار نرود و یک واژه در خدمت چندین مفهوم قرار نگیرد. البته شایان ذکر است که گاهی تفاوت زبان انگلیسی بریتانیایی و زبان انگلیسی آمریکایی موجب می‌شود یک مفهوم خاص با دو واژه متفاوت بکار رود. مانند یکپارچه‌سازی یا تلفیق که در زبان انگلیسی بریتانیایی از واژه Integration و در زبان انگلیسی آمریکایی از واژه Mainstreaming استفاده شده است.

۷. در گزینش معادل‌ها سعی شده است از اعمال سلیقه و ابداع واژه جدید (جز در موارد معدود) اجتناب شود. علت این عدم علاقه این است که اینجانب این کار را وظیفه فرهنگستان زبان و ادبیات فارسی و فرهنگستان علوم می‌داند و این امری است سترگ و راهی پر پیچ و خم که اربابان فضل و کمال، نظیر زبان‌شناسان، ادیبان و متخصصان موضوعی باید به آن مبادرت ورزند.

۸- در گزینش معادل‌ها سعی شده است به اصل همسازی و توازن برابر نهاده‌ها توجه شود. برای مثال، در اصطلاحات نارسانوایی، نارسانوئسی، نارسایبی در حساب، نارسایبی کنشی و نظایر آن این اصل رعایت شده است.

بار دیگر باید دردمندانه یادآور شد که در حال حاضر برخی از نویسندگان، مترجمان و دانشجویان ایرانی با مشکلات متعددی روبه‌رو هستند. آنان نه تنها در فهم و شناخت مفاهیم و اصطلاحات علمی مشکل دارند، بلکه با معادل‌ها و برابر نهاده‌های متنوع و ناهمساز مواجه هستند. گاهی اختلاف نظر برخی از استادان و مترجمان چنان مشکل‌ساز، بارز و ناهمگون است که فرایند تفاهم علمی را دشوار می‌سازد، انرژی روانی دانشجویان را هدر می‌دهد و آنان را دچار سردرگمی می‌کند. از این رو، جا دارد برای نمونه به دو مفهوم مشکل آفرین Validity و Reliability اشاره شود. برای اثبات این امر، ملاحظه می‌شود که گردآورنده فرهنگ اصطلاحات فلسفه و علوم اجتماعی در مقابل هر یک از اصطلاحات Validity و Reliability هشت برابر نهاده گزارش کرده است. از این رو، با توجه به این که اصولاً ماهیت زبان به نوعی قراردادی است و با عنایت به معانی مفاهیم یاد شده و با ارج نهادن به وفاق جمعی اکثر روان‌شناسان، برای مفاهیم مذکور به ترتیب برابر نهاده‌های **روایی و اعتبار** را توصیه و تأکید می‌شود. بدین لحاظ، از فرهیختگان عزیز، استادان محترم و مترجمان گرامی درخواست می‌شود به منظور احتراز از بروز آشفتگی فرهنگی و علمی، از معادل‌سازی‌های نامأنوس، لفظ‌زدگی و اعمال سلیقه‌های فردی اجتناب شود تا در جهت وفاق جمعی و تفاهم علمی بهتر و بیشتر گام برداریم.

از این رو، در کتاب فرهنگ توصیفی کودکان استثنایی برای نخستین بار تلاش شده است برای ایجاد هم‌زبانی میان کسانی که با کودکان استثنایی یا به بیان بهتر کودکان با نیازهای ویژه سروکار دارند و برای پاسخگویی به نیازهای دانشجویان، مؤلفان، مترجمان و ویراستاران عزیزی که می‌خواهند وارد وادی آموزش و پرورش ویژه و رشته‌های وابسته به آن شوند، قدمی برداشته شود. هنگام ترجمه و بازنویسی کتاب یاد شده از نظر گزینش برابر نهاده‌های مناسب با دشواری‌های بسیاری همراه بوده و تلاش شده است به هنگام ترجمه و گزینش معادل‌ها و برابر نهاده‌ها، نکات زیر مورد توجه قرار گیرند:

در هر حال سعی شده است در این مقاله، دویست و پنجاه اصطلاح رایج و کلیدی در روان‌شناسی، آموزش و توان‌بخشی کودکان استثنایی به‌عنوان یک راهنما برای دانشجویان، نویسندگان و مترجمان انتخاب شود و اینجانب اذعان دارد که امکان دارد کاستی‌هایی وجود داشته باشد و امید است در آینده با فراهم شدن بسترهای مناسب و با پیشنهادهای سازنده شما خوانندگان عزیز بتوانیم کاستی‌های آن را بکاهیم.

۹- در گزینش معادل‌ها سعی شده است به اصل مترادف ناپذیری اصطلاحات توجه شود. این اصل به مصداق "هر سخن جایی و هر نکته مکانی دارد" بدین معناست که با توجه به بافت و ساخت اصطلاحات، یک برابر نهاده واحد، برای چند اصطلاح به کار گرفته نشده است. برای نمونه، در مقابل Impairment آسیب؛ در مقابل Deficit کاستی؛ در مقابل Loss نقص و در مقابل Disorder اختلال گذاشته شده است.

A

Abnormal	ناپهنجار، ناهنجار
Acalculia	ناتوانی در حساب
Acceleration	تسریع، شتاب
Achievement Age	سن پیشرفت
Acquired Defect	نقص اکتسابی
Acting-out Behavior	رفتار برون‌ریزی
Adaptive Behavior	رفتار سازشی
Etiology	علت‌شناسی، سبب‌شناسی
Affective Disorder	اختلال عاطفی
Aftercare	مراقبت بعدی، مراقبت بعد از ترخیص
Age Norms	هنجارهای سنی
Agitographia	شتابان نویسی
Albino	زال گونه
Albinism	زال‌گونگی
Alexia	ناتوانی در خواندن، ناخوانی
Anorexia Nervosa	بی‌اشتهایی عصبی
Antisocial Behavior	رفتار ضداجتماعی
Anxiety	اضطراب
Aphasia	زبان‌پریشی
Apraxia	کنش‌پریشی
Art Therapy	هنردرمانی
Assessment	سنجش
Ataxia	ناهماهنگی حرکتی
Attachment	دلبستگی
Attention Deficit and Hyperactivity Disorder (ADHD)	اختلال کاستی توجه و بیش‌فعالی
Attention Span	گستره توجه
Attitude	نگرش
Audiology	شنوایی‌شناسی
Audiometry	شنوایی‌سنجی
Auditory Acuity	دقت شنوایی

Auditory Discrimination	تمایز شنوایی، تمیز شنوایی
Auditory Memory	حافظه شنوایی
Auditory Threshold	آستانه شنوایی
Auditory Training	آموزش شنوایی، تربیت شنوایی
Autism.....	در خودماندگی
Autistic Child	کودک در خودمانده
B	
Behavior Coding	رمزگذاری رفتار
Behavior Disorder	اختلال رفتار
Behavior Modification	اصلاح رفتار
Behavior Shaping.....	شکل‌دهی رفتار
Behavior Therapy	رفتاردرمانی
Bilingualism.....	دوزبانگی
Birth Order	ترتیب تولد
Blind Pupils.....	دانش‌آموزان نابینا
Brain Injury	ضایعه مغزی، جراحی مغزی
C	
Categories of Handicap	انواع معلولیت
Council for Exceptional Children (CEC)	انجمن کودکان استثنایی
Cerebral Dysfunction	بدکارکردی مغز
Cerebral Palsy (CP).....	فلج مغزی
Chaining.....	زنجیره سازی
Child Abuse	بهره‌کشی از کودک، کودک‌آزاری
Children with Diverse Abilities	کودکان با توانایی‌های گوناگون
Children with Special Needs	کودکان با نیازهای ویژه
Chronological Age (CA).....	سن زمانی، سن تقویمی
Classification.....	طبقه‌بندی
Clumsy Child Syndrome	نشانه‌گان کودک خام حرکت
Cognitive Development	رشد شناختی
Comorbidity	همبودی
Community-Based Rehabilitation	توان‌بخشی مبتنی بر جامعه، توان‌بخشی محله محور
Conduct Disorder	اختلال سلوک
Congenital	مادرزادی
Control Group	گروه گواه
Creativity.....	خلاقیت
Curriculum	برنامه درسی
Curriculum Development.....	برنامه‌ریزی درسی

D

Deaf Pupils	دانش‌آموزان ناشنوا
Decoding	رمزگشایی
Deficit	کاستی
Deinstitutionalization	موسسه‌زدایی
Delinquency	بزهکاری
Desensitization	حساسیت‌زدایی
Developmental Age (DA)	سن رشدی
Developmental Delay	تأخیر رشدی
Diplegia	فلج دوسویه
Disability	ناتوانی، معلولیت
Disorder	اختلال
Disruptive Behavior	رفتار اخلاص‌گرانه
Distractibility	حواس‌پرتی
Down's Syndrome	نشانگان داون
Dyscalculia	نارسایی در حساب
Dysgraphia	نارسانویسی
Dyslalia	نارساگویی
Dyslexia	نارساخوانی
Dyspraxia	نارسایی کنشی

E

Early Intervention	مداخله زودهنگام
Echolalia	پژواک‌گویی
Education Acts	قوانین آموزش و پرورش
Educational Guidance	راهنمایی تحصیلی
Educational Placement	جایابی آموزشی
Electroencephalography (EEG)	برق‌نگاری مغز
Emotional Intelligence	هوش هیجانی
Emotional and Behavioral Disorders (EBD)	اختلال‌های هیجانی و رفتاری، اختلال‌های عاطفی و رفتاری
Encoding	رمزگردانی، رمزگذاری
Enrichment	غنی‌سازی
Enuresis	بی‌اختیاری ادرار
Epilepsy	صرع
Epileptic Pupils	دانش‌آموزان مصروع
Exceptional Children	کودکان استثنایی
Experimental Group	گروه آزمایشی
Expressive Language Disorder	اختلال زبان بیانی

Extinction.....	خاموشی
Eye Contact.....	ارتباط چشمی، ارتباط با نگاه
F	
Factor Analysis	تحلیل عاملی
Family Assessment	خانواده‌سنجی
Family Therapy	خانواده‌درمانی
Fine Motor Skills	مهارت‌های حرکتی ظریف
Focal Epilepsy.....	صرع کانونی
G	
Genetics	دانش ژنتیک
Genetic Counseling	مشاوره ژنتیک
Genius	نابغه، نخبه
Gifted Children	کودکان تیزهوش
Gross Motor Skills	مهارت‌های حرکتی درشت
Group Therapy	گروه‌درمانی
H	
Handicap	معلولیت، ناتوانی
Hearing Impairment	آسیب شنوایی
Hearing Test.....	آزمون شنوایی
Hemiplegia.....	فلج یک‌سویه
Hemispheric Dominance	برتری نیمکره‌ای مغز
Hyperactivity.....	بیش‌فعالی
I	
Impairment.....	آسیب
Incidence	میزان بروز، وقوع
Inclusion.....	فراگیرسازی
Inclusive Education.....	آموزش فراگیر
Individualized Education Program (IEP)	برنامه آموزش انفرادی
Insecurity.....	ناامنی
Insight	بصیرت، بینش
Institutionalization	موسسه‌ای کردن
Institutionalized Personality.....	شخصیت موسسه‌ای
Integration	یکپارچه‌سازی، تلفیق
Intelligence Quotient (IQ).....	بهره هوشی، هوش‌بهر، ضریب هوشی
Itinerant Teacher	معلم سیار

J

Job Placement جایابی شغلی

L

Labeling برچسب گذاری

Language Development رشد زبان

Learning Disability ناتوانی یادگیری

Least Restrictive Environment محیط با کمترین محدودیت

Locomotion جابه‌جایی، تحرک

Local Education Authority (LEA) شورای محلی آموزش و پرورش

Loss نقص، فقدان

Low Vision کم بینایی

M

Mainstreaming یکپارچه‌سازی، تلفیق

Maladjustment ناسازگاری

Mastery Learning یادگیری تبحری

Mental Age (MA) سن هوشی

Mental Imagery تصویرسازی ذهنی

Mental Retardation عقب‌ماندگی ذهنی

Metacognition فراشناخت

Mild Learning Difficulties مشکلات یادگیری خفیف

Mildly Mentally Retarded Children کودکان عقب‌مانده ذهنی خفیف

Modeling الگوسازی

Moderate Learning Difficulties مشکلات یادگیری نیمه‌شدید

Moderately Mentally Retarded Children کودکان عقب‌مانده ذهنی نیمه‌شدید

Monoplegia فلج یک عضوی

Motor Apraxia کنش‌پریشی حرکتی

Motor Skill مهارت حرکتی

Multi-handicapped Children کودکان چند معلولیتی

Multiple Intelligence (MI) هوش چندگانه

Music Therapy موسیقی درمانی

Mutation جهش

N

Neurologist عصب‌شناس

Neurosis روان‌آزردگی

Norm هنجار

Normalization Movement نهضت عادی‌سازی

Norms of Development هنجارهای رشد

O

Occupational Therapist	کاردرمان
Occupational Therapy	کاردرمانی
One-Parent Family	خانواده تک‌والدی
Operant Conditioning	شرطی‌سازی عامل
Orientation and Mobility	جهت‌یابی و تحرک

P

Partially Hearing Pupils	دانش‌آموزان کم‌شنوا
Partially Sighted Pupils	دانش‌آموزان کم‌بینا
Peer Relationships	روابط همسالان
Peer Tutoring	تدریس توسط همسالان
Perceptual Disorder	اختلال ادراکی
Performance Test	آزمون عملکردی
Perinatal Factors	عوامل هنگام تولد
Phobia	هراس
Phonological Disorder	اختلال واج‌شناختی
Physically Handicapped Children	کودکان معلول جسمی
Pilot Study	بررسی مقدماتی
Play Therapy	بازی‌درمانی
Postnatal Factors	عوامل پس از تولد
Prenatal Factors	عوامل پیش از تولد
Prevalence	شیوع، میزان شیوع
Profoundly Mentally Retarded Children	کودکان عقب‌مانده ذهنی عمیق
Progressive Matrices	ماتریس‌های پیشرونده
Psychoanalysis	تحلیل روانی
Psychoanalyst	تحلیل‌گر روانی
Psychometrics	دانش روان‌سنجی
Psychometry	روان‌سنجی
Psychomotor Skills	مهارت‌های روانی-حرکتی
Psychosis	روان‌پریشی، روان‌گسستگی
Psychotherapy	روان‌درمانی
Psychotic	روان‌پریش، روان‌گسسته

Q

Quadriplegia	فلج چهار عضوی
--------------------	---------------

R

Receptive Language	زبان دریافتی، زبان درکی
Reflex	بازتاب

Regular Education.....	آموزش عادی، آموزش و پرورش عادی
Regular School.....	مدرسه عادی
Regular Teacher	معلم عادی
Rehabilitation	توان بخشی، بازپروری
Reliability.....	اعتبار
Remedial Education	آموزش ترمیمی
Residual Hearing.....	باقیمانده شنوایی
Residual Vision.....	باقیمانده بینایی
Resource Room.....	اتاق مرجع
Resource Teacher.....	معلم مرجع
S	
Screening.....	غربالگری، بررسی اولیه
Segregation	جداسازی
Self-concept	مفهوم خود
Self-esteem.....	عزت نفس، حرمت خود
Self-image	تصور از خود
Self-injury Behavior.....	رفتار خودآسیبی
Sensorimotor Skill.....	مهارت حسی-حرکتی
Severe Learning Difficulties	مشکلات یادگیری شدید
Severely Mentally Retarded Children	کودکان عقب مانده ذهنی شدید
Sheltered Workshop	کارگاه حمایت شده
Sign Language	زبان اشاره
Slow Learner.....	دیرآموز
Social Competence.....	شایستگی اجتماعی، قابلیت اجتماعی
Social Maturity.....	بلوغ اجتماعی
Social Skills	مهارت های اجتماعی
Social Worker	مددکار اجتماعی
Spasticity.....	سختی، گرفتگی، انقباض
Special Class	کلاس ویژه
Special Education.....	آموزش ویژه، آموزش و پرورش ویژه
Special School.....	مدرسه ویژه
Special Teacher	معلم ویژه
Specific Learning Disability (SLD)	ناتوانی یادگیری خاص
Speech Therapist.....	گفتاردرمان
Speech Therapy.....	گفتاردرمانی

Spina Bifida	شکاف ستون مهره‌ها
Stigma	داغ
Stigmatization	داغ‌گذاری
Stuttering.....	لکنت

T

Task Analysis.....	تحلیل تکلیف
Test.....	آزمون
Tetraplegia	فلج چهار عضوی
Therapist	درمانگر
Tonic	کشیدگی
Trait.....	خصلت
Triplegia.....	فلج سه عضوی

V

Validity	روایی
Visual Discrimination	تمایز بینایی، تمیز بینایی
Visual Impairment.....	آسیب بینایی
Visual Memory	حافظه بینایی
Vocational Guidance and Counseling	راهنمایی و مشاوره حرفه‌ای

W

Wechsler Adult Intelligence Scale (WAIS)	مقیاس هوش بزرگسالان و کسلر
Wechsler Intelligence Scale for Children (WISC).....	مقیاس هوش کودکان و کسلر
Wechsler Preschool and Primary Scale of Intelligence.....	مقیاس هوش کودکان

پیش‌دبستانی و دبستانی و کسلر

منابع

- ۱- توصیه می‌شود به فصل هشتم کتاب زیر تحت عنوان "اصطلاح‌شناسی" مراجعه کنید: ادیب سلطانی، میرشمس‌الدین (۱۳۶۵). راهنمای آماده ساختن کتاب برای مؤلفان، مترجمان، ویراستاران، کتابداران، ناشران، چاپخانه‌ها و دوستداران کتاب. تهران: انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی.
- ۲- بریجانیان، ماری (۱۳۷۱). فرهنگ اصطلاحات فلسفه و علوم اجتماعی (دو جلد) ویراسته بهاء‌الدین خرمشاهی. تهران: مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی.
- ۳- برای کسب اطلاعات بیشتر توصیه می‌شود مراجعه کنید به: ویلیامز، فیلیپ (۱۹۸۸). فرهنگ توصیفی کودکان استثنایی: آموزش و پرورش، روان‌شناسی، توان‌بخشی و علوم وابسته (چاپ دوم). ترجمه احمد به‌پژوه، حمید علیزاده، فریبا یادگاری و مجید یوسفی لویه (۱۳۸۶). تهران: انتشارات بعثت.